

Beviskraft. Kun hvert 5. Skifte indeholdt Bøger og i Reglen kun nogle faa. De fleste var af religiøst Indhold, men der fandtes næsten ingen pietistiske Ophbyggelsesbøger. Imidlertid er disse som Regel først naaet ud til Bønderne ved Auktioner, vel især over Præstebiblioteker, og dermed glider Skifternes Bevis for Menighedernes religiøse Indstilling i Virkeligheden Forf. af Hænde. At et Par pietistiske Præster efter hinanden i en længere Aarrække kan virke i et Sogn, uden at det giver sig tydeligt Udslag i Bonde-skifternes Bogbestand (væsentlig kun Bibler, Salme- og Bønne-bøger), bliver i det 18. Aarh. intet Bevis for, at Præsternes For-kyndelse var uden Indflydelse paa Almuens Religiositet. Maaske blev der ofte »levet mest, hvor mindst var skrevet«, men det er for-øvrigt ogsaa muligt, at adskillige Bøger gik i Arv udenom Skif-terne.

F. Skrubbeltrang.

Degnen.

Georg Hansen: Degnen. Studie i det 18. Aarhundredes Kultur-historie. Schultz 1944.

Som Optakt til en stort anlagt Plan udsender den unge Kul-turhistoriker Georg Hansen »Degnen«, der vil blive fulgt af andre folkeligt fortalte, men videnskabeligt underbyggede Skil-dringer af Hovedtyper i det 18. Aarhundredes danske Samfund. I en Efterskrift diskuterer Forf. historiske Metoder og tager Af-stand fra den Opfattelse, at den nyere Historieforskning skulde have set dybere i Fortiden end den ældre. Det centrale Spørgs-maal er utvivlsomt, om man kan anse den lidt fjernere Fortid for væsentlig mindre økonomisk bestemt end Nutiden, hvad G. H. synes at ville hævde i sin Iver for at tage Afstand fra »den mate-rialistiske Historieopfattelse« (dette ufuldstændige og derfor ofte misforstaaede Udtryk for en Anskuelsesretning, der bl. a. har Æren af at have startet haardt tiltrængte Fortidsstudier over økonomiske Aarsager, hvis Betydning alle erkender, saa snart det gælder *Nutidshistorien*).

Men denne Diskussion betyder kun lidt for selve Undersøgelsen og Fremstillingen. Georg Hansen har gjort grundige Arkivstudier, og han fortæller livligt og anskueligt om mange af sine Iagttagel-ser. En kvik Form udelukker ikke træffende Udtryk, men hvor Skildringen (som i Slutningsafsnittet) faar et næsten novellistisk Anstrøg, øjner man en Fare. Historisk Fremstilling maa ikke blive »folkelig« i Gaaseøjne. Nu og da er der forøvrigt lovlig mange Fremmedord. Men det er en indholdsrig Bog. Det er mu-

ligt, at Degnen som Type staar mindre skarpt, end det var Forfatterens Tanke, men vi faar gennem de mange Enkeltræk overordentlig meget at vide om de gamle Degnes Forhold: fra hvilken Folkelag de kom, hvilken Uddannelse de havde, deres Embedsliv og Hjemliv, Degnenes Stilling i Bondesamfundet, deres materielle Kaar og hvad man kan slutte om deres Aandsliv. Kapitel »Degnens Sjæl« indeholder dog lige saavel som de foregaaende rigeligt med Oplysninger om højst verdslige Forhold; Holbergs Per Degn adskilte sig ikke fra sine Kaldsfæller, hvad Kærlighed til Brændevin angik.

Der kan rettes en Del kritiske Indvendinger mod Georg Hansens Udnyttelse, men maaske især hans Opstilling af de indvundne Resultater. De statistiske Oplysninger, der i stort Tal forekommer, skriver sig fra ret forskellige Tidspunkter eller Perioder, hvad der vanskeliggør en Sammenligning mellem Landsdelene og et sikkert Indtryk af den Udvikling, der dog paa flere Omraader fandt Sted. Man savner en nøjere Redegørelse for Kildematerialet og dets Værdi. I enkelte Tilfælde virker de anførte Tal snarest vildledende. S. 64 er der en Sammenligning mellem Degneboligernes Jordtilliggender i de fleste Stifter, men nogle af disse Oplysninger stammer fra 1745, andre fra Slutningen af 1780'erne, da Udskiftningen i nogen Grad kan have paavirket Resultatet. Bedre bliver det ikke, naar man sammenligner dette med, hvad der S. 76 siges om en anden af Degnenes ret væsentlige Biindtægter. Skønt mange Degne kun havde en Kaalhave, »holdt stort set 90 % af samtlige degne een eller flere køer eller andet fæ« — et mærkeligt upræcist Udtryk. Noget klarere er Oplysninger om Pengeløn, men det havde været heldigere med Oversigter, der i Tabelform kunde angive saavel Antallet af undersøgte Tilfælde som det (ofte saa omtrentlige) Hovedresultat. Ogsaa hvor det gælder en Karakteristik af aandelige Forhold, er Begreberne undertiden for udflydende. Hvad vil det sige, at »kun faa præster og næsten ingen selv af det højere borgerskab tog del i tidens aandelige liv« (S. 62)? — Kræves der en vis æstetisk Dannelse, for at man kan tale om Aandsliv?

En god Tradition siger, at kulturhistoriske Arbejder bør virke tiltrækkende paa Læseren, og i den Henseende svigter Georg Hansens fornøjelige Degnebog ikke. Hans korte Bemærkninger om Kildematerialet S. 212 f. tyder paa, at han ogsaa stræber henimod den bedst mulige metodiske Udnyttelse af Stoffet, og derfor tør man vente, at hans store Arbejdsindsats efterhaanden vil føre til mere ubetinget sikre Helhedsresultater.

F. Skrubbeltrang.